

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

О.В. БАЖЕНОВА,

к.е.н., доцент, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Дослідження впливу цінової кон'юнктури на світовому ринку сировини на економічне зростання в Україні

У статті проведено емпіричне дослідження впливу індексів світових цін на сировину загалом та метал зокрема, на зростання реального ВВП України, сальдо торгового балансу та рахунку поточних операцій платіжного балансу. Зокрема, вплив світових цін на метал на зростання реального ВВП України є суттєвим, має короткостроковий ефект та характеризується швидкою реакцією вітчизняної економіки на їх зміну. Водночас реакція темпу зростання реального ВВП України та сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу на зміну індексу цін на сировину є довшою. Також у статті доведено значимість залежності курсу гривні щодо долара США від індексу світових цін на метал.

Ключові слова: уразливість до зовнішньоекономічних збурень, цінова кон'юнктура на світовому ринку металопродукції, економічне зростання, рахунок поточних операцій платіжного балансу.

Е.В. БАЖЕНОВА,

к.э.н., доцент, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко

Исследование влияния ценовой конъюнктуры на мировом рынке сырья на экономический рост в Украине

В статье проведено эмпирическое исследование влияния индексов мировых цен сырью, и на метал в частности, на рост реального ВВП Украины, сальдо торгового баланса и счета текущих операций платежного баланса. Влияние мировых цен на металл на рост реального ВВП Украины является существенным, имеет краткосрочный эффект и характеризуется быстрой реакцией отечественной экономики на их изменение. В то же время реакция темпа роста реального ВВП Украины и сальдо счета текущих операций платежного баланса на изменение индекса цен на сырье имеет долгосрочный характер. Также доказана значимость зависимости курса гривни по отношению к доллару США от индекса цен на металл.

Ключевые слова: подверженность влиянию внешнеэкономических шоков, ценовая конъюнктура на мировом рынке металлопродукции, экономический рост, счет текущих операций платежного баланса.

O. BAZHENOVA,

PhD, associate professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv

The analysis of world commodity market prices influence on economic growth in Ukraine

Paper deals with empirical testing of world commodity index in general and metal in particular impact on Ukraine's real GDP growth, trade balance and current account balance. The impact of world metal prices index on real GDP growth in Ukraine is of great importance, has short-term effect and characterizes by fast response of the domestic economy. However, the response of real GDP growth in Ukraine and the current account balance on world commodity index has long-term effect. Also it is proved the dependence of the hryvna to US dollar from the world metal index.

Keywords: vulnerability to external economic disturbances, price conjuncture on the world metal market, economic growth, current account balance.

Постановка проблеми. Україна є малою відкритою сировинною економікою, яка характеризується значною уразливістю до зовнішньоекономічних збурень. Наведемо декілька цифр. У 1992 році відношення експорту товарів та послуг до номінального ВВП в Україні становило 23,98%, у 2014 році цей показник вже становив 49,15%, тобто за 22 роки відбулося зростання у 2,04 рази. Аналогічна ситуація і по імпорту: у 1992 році відношення імпорту до ВВП становило 22%, у 2014 – 53,2%¹. За даними Державної служби статистики України [2], за результатами січня–серпня 2015 року експорт продукції сировинного характеру становив близько 59% від загального експорту. (Для порівняння: у 2002 році він становив 50,54% (офіційні статистичні дані за 1991–2001 роки на сайті Державної служби статистики відсутні.) При цьому у січні–серпні 2015 року частка експорту недорогоцінних металів та виробів з них у загальному експорті становила 27% (зокрема, експорт чорних металів – 23,1%), зернових культур – 14,6%, жирів та олій тваринного або рослинного походження – 8,14%. У 2002 році частка експорту недорогоцінних металів та виробів з них у загальному експорті становила 39,68% (експорт чорних металів – 29,89%), зернових культур – 5,56%, жирів та олій тваринного або рослинного походження – 1,91% (більш ранні дані також відсутні у відкритому доступі). Ці цифри, на жаль, засвідчують усе більшу відкритість української економіки, її експортну орієнтацію та посилення його сировинного характеру.

Своєю чергою значна відкритість економіки призводить до підвищення її чутливості до подій у світовому економічному просторі, що не завжди має позитивні наслідки. Зокрема, негативний ефект від надмірної уразливості до зовнішніх чинників яскраво продемонструвала світова фінансова криза за 2007–2009 років. Її вплив на економіку України був колосальним. Падіння темпу зростання реального ВВП України у 2009 році, за даними [3, с. 172], становило 15,1%; щорічний темп зростання споживчих цін у 2008 році дорівнював 25,2%, у 2009 році – 15,9% [3, с. 177]. Сальдо поточного рахунку у 2008 році становило –6,8% від ВВП, у 2009 році – вже –1,4% [3, с. 187], що пов'язано з падінням імпорту майже удвічі. Девальвація гривні протягом цього періоду становила майже 54%². Однак за умови «експортноорієнтованої моделі економічного зростання» та падіння попиту на вітчизняну продукцію на зовнішніх ринках девальвація національної грошової одиниці (гривні) не призвела до бажаних результатів та «негативний ефект скорочення експорту... виявився домінуючим щодо негативного впливу на загальну економічну динаміку» [4]. Основними чинниками, що призвели до подальшого поглиблення руйнівного впливу світової кризи на економіку України після хвилі падіння фондових ринків у світі, вважають складнощі із доступом до зовнішніх фінансових ресурсів (в цьому аспекті варто згадати так звані «раптові зупинки» потоків капіталу), вплив капіталу з країни, падіння попиту на ринках традиційного українського експорту та зростання песимістичних настроїв «гравців» вітчизняного ринку [4]. Тому, на нашу думку, для визначення трендів економічного зростання в Україні першою чергу необхідно окреслити його основні системоутворюючі чинники [5].

¹ Розраховано автором за даними [1].

² Розраховано автором.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Формуванню теоретичних засад дослідження економічного зростання присвячені фундаментальні наукові праці Й. Шумпетера, Р. Солоу, Ф. Рамсея, Д. Касса, П. Даймонда, Д. Ромера, М. Кондратьєва, С. Кузнеця та багатьох інших вчених. В Україні проблемами економічного зростання займалася ціла плеяда видатних науковців, серед яких В. Геєць, Я. Жаліло, І. Крючкова, В. Литвицький, І. Лукінов, Д. Покришка тощо. В контексті дослідження проблем відкритості національної економіки неможливо не відмітити праці таких українських науковців, як О. Бадрак, В. Базилевич, О. Власюк, А. Гальчинський, О. Кремень, Ю. Пахомов, О. Рогач, В. Сіденко, А. Філіпенко, Л. Шостак, О. Шнирков, А. Чухно, та інших.

Проте, на нашу думку, малодослідженим залишається питання емпіричного дослідження залежності економічного зростання в Україні від кон'юнктури на сировинних ринках світу, зокрема цінової кон'юнктури на світовому ринку металу як основної продукції українського експорту.

Таким чином, **метою статті** є дослідження впливу кон'юнктури на світових сировинних ринках, ситуація на яких останні роки характеризується ціновим зниженням, на економічне зростання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Періоди підвищення цін на сировину у світі завжди характеризувалися пришвидшенням темпів зростання реального ВВП України і навпаки (рис. 1). Протягом 2002–2008 років ці темпи були навіть значно вищими за світові. Так, середній темп зростання в Україні за цей період становив 6,74%, у світі – 3,85%. Зменшення попиту на метал та іншу сировину та падіння цін на них унаслідок світової фінансової кризи у 2009 році супроводжувалося стрімким зниженням темпу зростання реального ВВП України, а зростання цін у 2010–2011 роках, навпаки, спровокувало поживлення економічної активності, що мало наслідком зростання реального ВВП на 4,15 та 5,19% України відповідно. Своєю чергою подальше (з 2012 року) зниження світових цін на сировину (особливо це стосується цін на метал) супроводжувалося суттєвим падінням вітчизняної економіки. Якщо у 2012 році зростання реального ВВП ще становило 0,31%, у 2013 році вже було зафіксовано його падіння на рівні 0,04%, у 2014 році – 6,8% [3, с. 172].

Треба зазначити, що поряд із цим спостерігалось і зменшення темпу економічного зростання у світі (середній темп зростання реального ВВП світу за період з 2012 по 2014 рік становив 2,95%).

Тому можна припустити, що світові ціни на сировину, зокрема метал, є одними з основних чинників економічного зростання в Україні³, що кореспондується з результатами, наведеними у [6, с. 13].

Для дослідження реакції індексу реального ВВП України на позитивне збурення в індексі світових цін на метал в одне середньоквадратичне відхилення було побудовано векторну модель авторегресії першого порядку, порядок якої визначено на основі інформаційних критеріїв Акайке та Ханнана – Квіна. Отже, за результатами розрахунків дія зазначеного шоку проковує підвищення реального ВВП на 1,16% у першому кварталі та на 1,23% у другому кварталі. В наступних

³ Коефіцієнт кореляції між індексом реального ВВП України та індексом цін на метал становить 0,85, а індексом цін на сировину – 0,67.

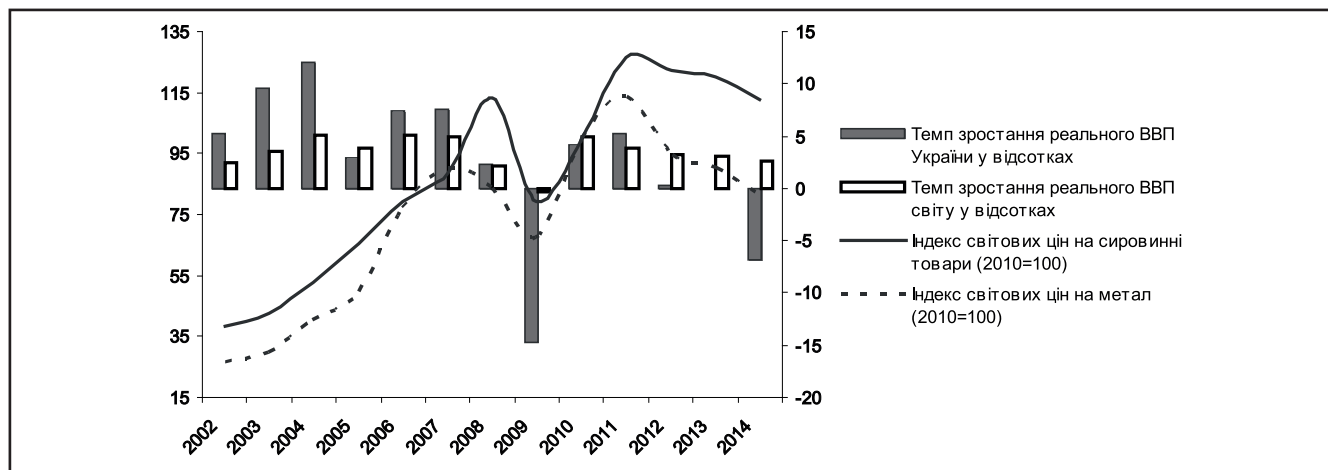

Рисунок 1. Динаміка темпів зростання реального ВВП України і світу та індексів світових цін на сировинні товари та метал у 2002–2014 роках

Джерело: побудовано автором за даними [1].

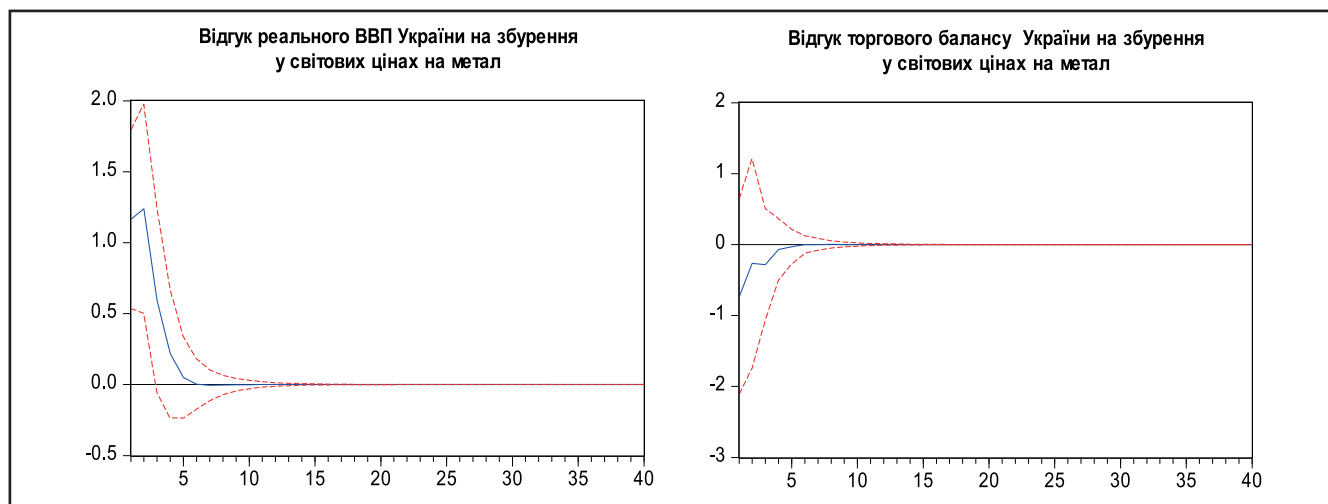

Рисунок 2. Відгуки реального ВВП та торгового балансу України на збурення у світових цінах на метал

Джерело: розраховано автором.

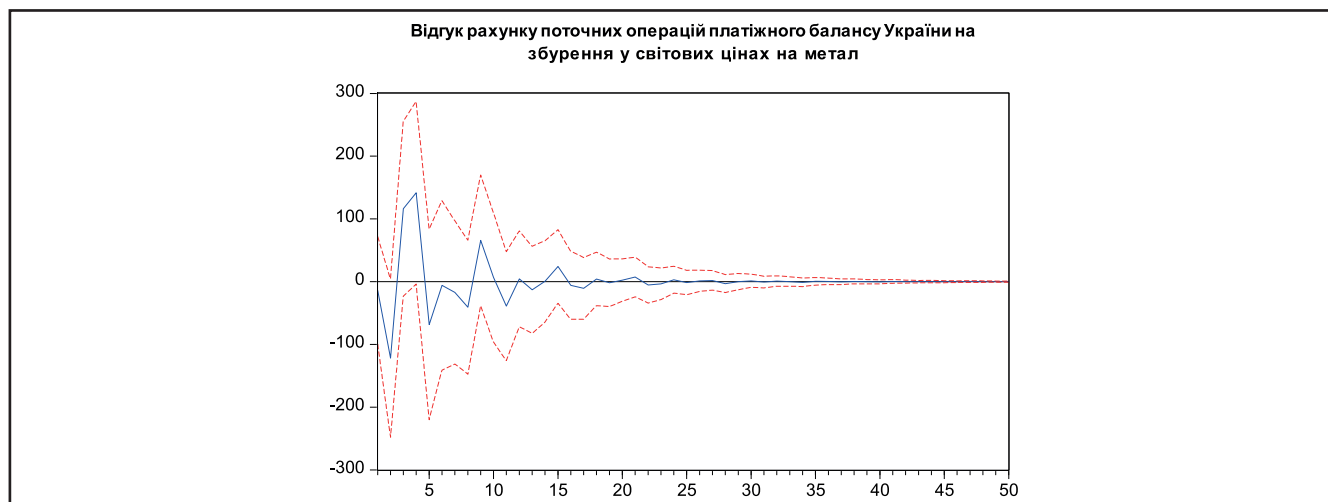

Рисунок 3. Відгук рахунку поточних операцій платіжного балансу України на позитивне збурення у світових цінах на метал

Джерело: розраховано автором.

періодах ефект від дії шоку зменшується та повністю нівелюється в шостому кварталі (рис. 2)⁴. Причому за результа-

⁴ Інформаційним джерелом дослідження виступили квартальні статистичні дані бази даних International Financial Statistics Міжнародного валютного фонду за 2001–2015 роки.

тами дослідження коливання індексу реального ВВП України на 42% пояснюється коливаннями світових цін на метал, що засвідчує значну залежність вітчизняної економіки від кон'юнктури на світовому ринку металопродукції.

Таким чином, можна зробити висновок, що вплив світових цін на метал на зростання реального ВВП України є суттєвим, проте має короткостроковий ефект та характеризується швидкою реакцією вітчизняної економіки на зміни цін на метал у світі.

У той же час у результаті зростання світових цін на метал спостерігається зменшення сальдо торгового балансу України на 0,73% у першому кварталі та на 0,26% у другому, яке також повністю нівелюється в шостому кварталі (рис. 2).

У той же час реакція рахунку поточних операцій на збурення у світових цінах на метал не є такою однозначною: якщо протягом перших двох кварталів відбувається погіршення його сальдо (падіння на 121%), то в наступних періодах відбувається його зростання (до 141% у четвертому кварталі) та подальше коливання з наступною стабілізацією в довгостроковій перспективі (рис. 3).

Отримані результати підтверджуються реальними даними, оскільки, як видно з (рис. 4), періоди зростання індексу світових цін на метал супроводжуються зростанням індексу реального ВВП України та погіршенням сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу України і навпаки.

Визначаючи залежність економіки України в цілому від цінової кон'юнктури на сировинних ринках у світі, на основі результатів моделювання можна констатувати, що внаслідок дії шоку в одне середньоквадратичне відхилення у світових цінах на сировину індекс реального ВВП України зростає на 1,11% у першому періоді, на 1,47% – у другому, після чого спостерігається його стрімке падіння (рис. 5)⁵. Коливаннями світових цін на сировину пояснюється тільки до 28,5% коливань індексу реального ВВП України.

Рахунок поточних операцій платіжного балансу демонструє подібну реакцію у відповідь на збурення у індексі світових цін на сировину у порівнянні зі збуреннями у цінах на метал (рис. 6). Так, у другому кварталі відбувається падіння сальдо рахунку поточних операцій на 162%, а в четвертому – зростання на 253%. У наступних періодах спостерігається поступове наближення до стану рівноваги. Також необхідно зазначити, що ефект від дії цього шоку на рахунок поточних операцій як і у випадку позитивного збурення цін на метал має довгостроковий характер.

⁵ У побудованій векторній моделі авторегресії сальдо торгового балансу України розглядається в якості екзогенної змінної, тому неможливо розглянути вплив вказаного шоку на поведінку цієї змінної.

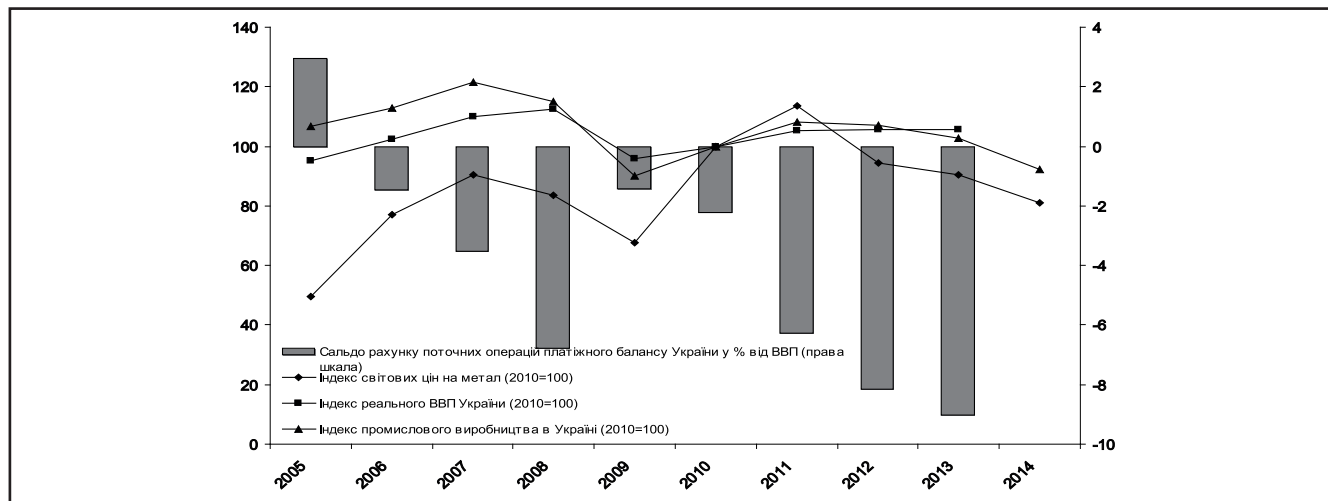

Рисунок 4. Динаміка індексу світових цін на метал та основних макроекономічних показників в Україні протягом 2005–2014 років

Джерело: побудовано автором за даними [1].

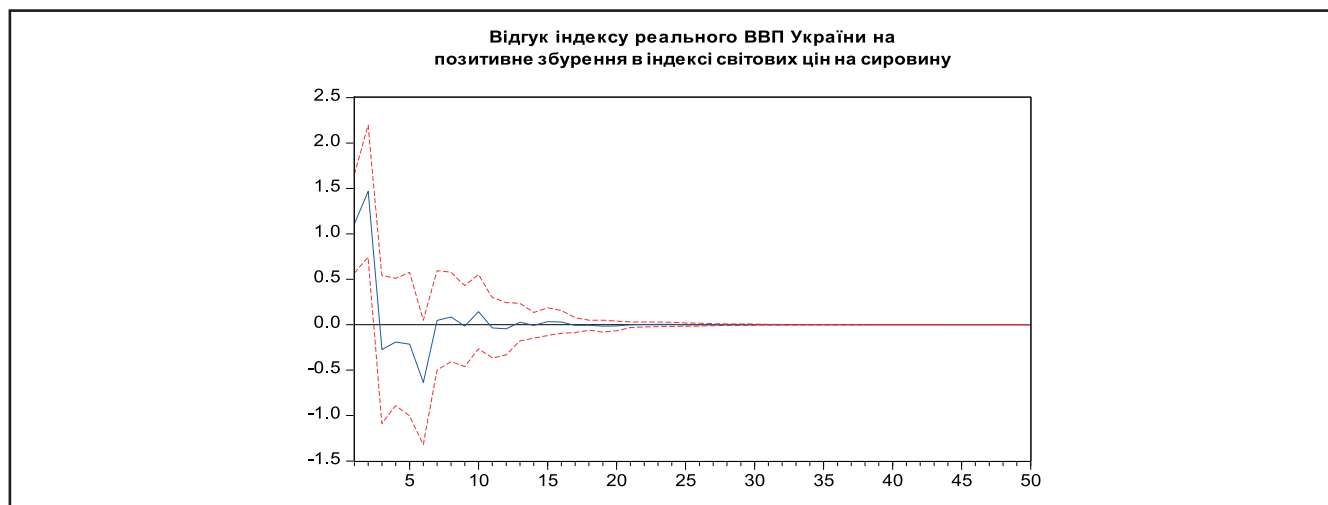

Рисунок 5. Відгук індексу реального ВВП України на позитивне збурення в індексі світових цін на сировину

Джерело: розраховано автором.

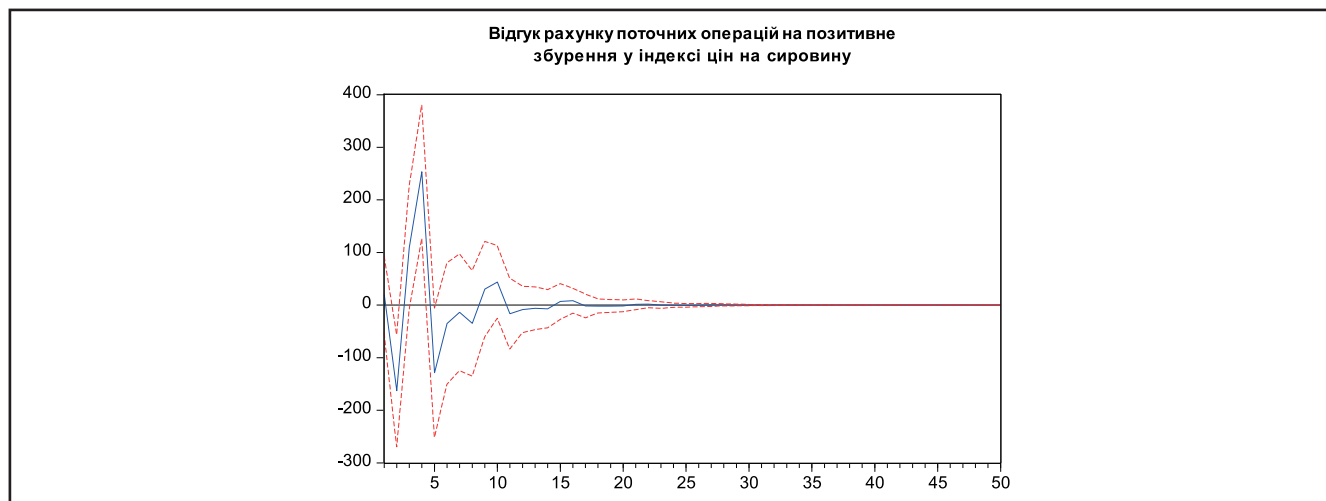

Рисунок 6. Відгук рахунку поточних операцій платіжного балансу України на позитивне збурення у світових цінах на сировину

Джерело: розраховано автором.

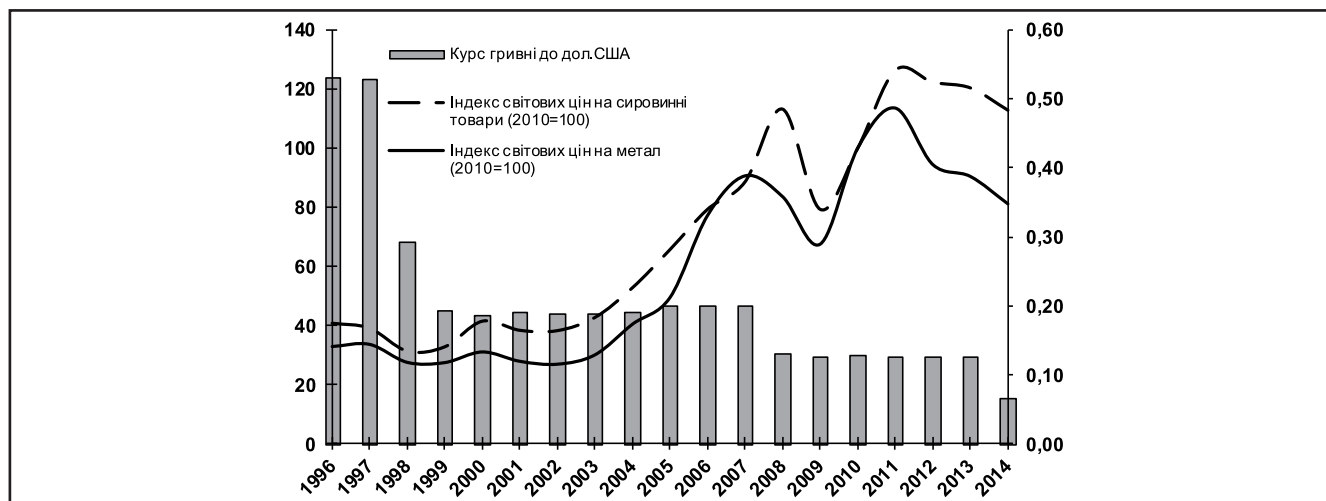

Рисунок 7. Динаміка курсу національної грошової одиниці (гривні) до долара США та індексів світових цін на сировинні товари та метал у 1996–2014 роках

Джерело: побудовано автором за даними [1].

За свідченням багатьох науковців, попит та ціна на метал у світі багато в чому визначається соціально-економічним розвитком у Китаї. Тому, на нашу думку, актуальною є емпірична перевірка впливу темпу зростання промислового виробництва у Китаї на економічне зростання в Україні. За нашими розрахунками, зростання промислового виробництва в «піднебесній» на один відсоток майже миттєво призводить до зростання реального валового внутрішнього продукту України більше ніж на піввідсотка. Причому це зростання нівелюється тільки протягом року [7].

Разом із тим коливання світових цін на сировинні товари протягом 1996–2014 років супроводжувалося також і коливаннями курсу гривні щодо долара США⁶ (рис. 7). Так, періоди падіння світових цін на сировину та метал кореспондуються з періодами знецінення гривні, насамперед це стосується 1998, 2008 та 2014 років. При цьому, на жаль, обернена тенденція не спостерігається, що, на нашу думку, може бути пояснене акумулюванням іноземної валюти в експортних

секторах економіки та можливим виведенням цих коштів в офшори та їх неповерненням в Україну. Проте ефективне використання валютної виручки, що надходила від експортних операцій внаслідок сприятливої зовнішньої кон'юнктури, мало б сприяти розвитку вітчизняної промисловості як основи експортного потенціалу економіки України, її технологічному оновленню та, як результат, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції не тільки сировинного характеру а й високотехнологічних товарів на зовнішніх ринках та зростанню зовнішньої стійкості економіки України.

Емпірична перевірка залежності курсу гривні та індексу світових цін на метал показала, що курс національної валюти залежить від зміни вказаного індексу з лагом у чотири квартали (відповідний коефіцієнт еластичності становить 1,80).

Висновки

Таким чином, вплив світових цін на метал на зростання реального ВВП України є суттєвим, має короткостроковий ефект та характеризується швидкою реакцією вітчизняної економіки на їх зміну. Водночас реакція темпу зростання

⁶ Коефіцієнт кореляції між курсом національної грошової одиниці до долара США та індексом світових цін на сировину становить $-0,58$, а індексом цін на метал $-0,52$.

реального ВВП України та сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу на зміну індексу цін на сировину є довшою.

Своєю чергою коливання світових цін на сировину (зокрема, метал) також викликає і коливання курсу гривні щодо долара США. Емпірична перевірка залежності курсу гривні від індексу світових цін на метал засвідчила значимість цього зв'язку.

Список використаних джерел

1. International Financial Statistics. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://data.imf.org/?sk=7CB6619C-CF87-48DC-9443-2973E161ABEB>
2. Державна служба статистики. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. World Economic Outlook. Adjusting to Lower Commodity Prices // International Monetary Fund. – October 2015. – 208 p.

4. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи. – Жаліло Я.А., Бабанін О.С., Белінська Я.В. та ін. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/vidannya/kpyza2009.htm>

5. Баженова О.В. Дослідження факторів динаміки економічного зростання: SVAR підхід / О.В.Баженова // Наукові праці НДФІ. – 2014. – №3(68). – С. 57–65.

6. Стратегія партнерства з Україною на період 2012–2016 фінансових років // Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Представництво Світового банку в Україні, Білорусі та Молдові [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/06/06/000386194_20120606032218/Rendered/PDF/662790UKRAINIAOOCPSofullOreportOUKR.pdf

7. Баженова О.В. Моделювання впливу системно значимих економік світу на динаміку макроекономічних показників України / О.В. Баженова // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2015. – №167. – С. 36–43.

М.П. БУКОВИНСЬКА,
д.е.н., професор кафедри менеджменту та адміністрування, Національний університет харчових технологій

Корпоративна соціальна відповідальність як фактор розвитку бізнесу та суспільства

У статті розглянуто вплив корпоративної соціальної відповідальності на розвиток бізнесу та суспільства. Проаналізовано групи корпоративної соціальної відповідальності – внутрішню та зовнішню, які урахуються при розробці ефективної бізнес-стратегії. Конкретизовано перелік соціальних та екологічних проблем, які відчуває бізнес, виявлено основні підходи до концепції корпоративної соціальної відповідальності, в основі яких лежить ідея морально-етичного обов'язку бізнесу та окремих менеджерів перед суспільством.

Ключові слова: бізнес, соціальна відповідальність, суспільство, розвиток, організації, споживачі.

М.П. БУКОВИНСКАЯ,
д.э.н., профессор кафедры менеджмента и администрирования, Национальный университет пищевых технологий

Корпоративная социальная ответственность как фактор развития бизнеса и общества

В статье рассмотрено влияние корпоративной социальной ответственности на развитие бизнеса и общества. Проанализированы группы корпоративной социальной ответственности – внутренняя и внешняя, которые учитываются в разработке эффективной бизнес-стратегии. Конкретизирован перечень социальных и экологических проблем, которые чувствует бизнес, выявлены основные подходы к концепции корпоративной социальной ответственности, в основе которых лежит идея морально-этической ответственности бизнеса и отдельных менеджеров перед обществом.

Ключевые слова: бизнес, социальная ответственность, общество, развитие, организации, потребители.

M. BUKOVINSKA,
doctor of economics, professor to the kafedry management of administirovaniya, National University of Food Technologies

Corporate social responsibility as a factor of development business and society

In the article influence of corporate social responsibility is considered on development of business and society. The groups of corporate social responsibility are analysed – internal and external, which are taken into account at development of effective biznes-strategii. Konkretizirovan of contradicting of social'nykh I problems, kotorye chuvstvuet biznes, vyvavleno osnovnye podkhodi to koncepcii korporativnoy social'noy otvetstvennosti, in osnove kotorykh lezhit ideya moral'no-eticheskoy otvetstvennosti biznesa I ot del'nykh menedzherov before obschestvom.

Keywords: business, social responsibility, society, development, organizations, users.

Постановка проблеми. Тема корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) сьогодні одна з найбільш обговорюваних у діловому світі. Пов'язано це з тим, що помітно зростає роль бізнесу у розвитку суспільства, підвищилися вимоги до відкритості у діловій сфері. Багато компаній чітко усвідомили, що успішно вести бізнес, функціонуючи в ізольованому просторі неможливо.

Розуміння лідерами бізнесу свого ключового значення та провідної ролі в такій роботі привело до народження в кінці 20-го століття поняття «корпоративної соціальної відповідальності», яке стало найважливішою частиною поняття про стійкий розвиток не тільки бізнесу, а й людства в цілому.